

8. *Бондарчук К.* Формування банку даних для працевлаштування інвалідів // Соціальний захист. — 2004. — № 12. — С. 25–29.

9. *Колешня Л.* Основні напрями розвитку трудової зайнятості осіб з обмеженими можливостями в контексті Плану дій Ради Європи // Україна: аспекти праці. — 2007. — № 4. — С. 22–26.

10. *Коляденко Н. В.* Проблеми надання соціальної допомоги особам з обмеженими можливостями // Ринок праці та зайнятості населення. — 2007. — № 1. — С. 24–27.

11. *Козачук О.* Соціально-економічне становище інвалідів в Україні та проблеми їх соціального захисту за умови трансформації економіки // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 4. — С. 12–16.

12. *Купалова Г., Лесько О.* Зайнятість та професійна реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями: проблеми і шляхи вирішення // Україна: аспекти праці. — 2004. — № 5. — С. 4–11.

13. *Панченко В.* Надання соціальних послуг особам з обмеженими фізичними можливостями // Роботодавець. — 2005. — № 11. — С. 10–11.

14. *Терюханова І.* Зайнятість інвалідів: реалії та перспективи // Україна: аспекти праці. — 2007. — № 1. — С. 3–8.

15. Див.: *Майбутнє за нами* / ред.-упор. В. О. Карпенко. — К. : Університет «Україна», 2008. — 256 с.

УДК 366.442

**Н. Б. Павлишина,
А. М. Середюк**

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ПИТАНЬ МЕХАНІЗМУ ЛІЦЕНЗУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК ЮРИДИЧНА ОСНОВА ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Міністерство праці та соціальної політики України налаштовано найближчим часом запровадити в обов'язковому порядку процедуру ліцензування суб'єктів соціальних послуг. З цією метою доцільно звернутися до позитивного досвіду розвинутих європейських країн.

У статті здійснено порівняльну характеристику механізму ліцензування та реєстрації суб'єктів надання соціальних послуг в європейських країнах для визначення найоптимальнішої системи процесу ліцензування для України.

Ключові слова: соціальні послуги, суб'єкти надання соціальних послуг, ліцензування суб'єктів, соціальні стандарти, якість соціальних послуг, соціальна допомога.

Постановка проблеми. Ступінь децентралізації соціальних послуг є одним із критеріїв, який визначає готовність тієї чи іншої країни до вступу в ЄС. Аналіз механізму ліцензування та реєстрації суб'єктів надання соціальних послуг в Україні доводить, що поряд із їх активним розвитком упродовж останніх десяти років, чимало важливих елементів залишаються поза увагою фахівців і практиків, що, в свою чергу, негативно позначається на якості послуг, що надаються. У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі рівноправного партнера держави та бізнесу у вирішенні соціальних і суспільних проблем. При цьому держава бере на себе зобов'язання створити сприятливі правові умови для діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС), забезпечучи значну частину фінансування їхньої діяльності та залучачи їх до надання соціальних послуг. Наприклад, у країнах Євросоюзу 40–60% загального доходу ОГС становить державне фінансування, в Німеччині 60% гарантованих державою соціальних послуг надаються неурядовими організаціями. Українська держава сьогодні стоїть перед необхідністю підвищення ефективності соціальних програм. Важливе значення має активізація недержавних організацій, різних громадських об'єднань і благодійних фондів, які безпосередньо надають соціальні послуги, приводячи до виникнення передумов для формування здорової конкуренції між державними та недержавними соціальними службами. У цьому зв'язку є сенс звернутися до позитивного досвіду розвинутих європейських країн.

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливий внесок у реформування системи соціальних послуг та механізму їх ліцензування роблять міжнародні проекти технічної допомоги. Серед них проекти ТАСІС, що діють в Україні за підтримки Європейської Комісії. Це такі, як «Посилення регіональних соціальних служб», «Розбудова громадянського суспільства», «Розвиток інтегрованих соціальних служб для вразливих сімей та дітей», проект Міністерства у справах міжнародного розвитку Великобританії «Сприяння реформі соціальних послуг в Україні». Розпочато роботу над розробленням нових стандартів окремих видів соціальних послуг, до якої залучено спеціалістів міністерств,

відповідальних за надання соціальних послуг, представників наукових установ, громадських організацій, суб'єктів надання послуг, клієнтів, представників агенцій по впровадженню мікропроектів з соціальних послуг, підтриманих УФСІ. Суттєвим є внесок міжнародних проектів у формування кадрового потенціалу системи соціальних послуг, особливо в регіонах. Проекти проводять навчальні семінари, тренінги у Харківській, Хмельницькій, Львівській, Волинській та Рівненській областях, поширюючи тут знання та досвід про кращі світові практики соціальних послуг, навчають нових підходів до соціальної роботи, сприяють поінформованості суспільства та громадян про соціальні послуги. Свій внесок у роботу щодо вдосконалення системи соціального захисту та соціального обслуговування населення, зокрема інвалідів, здійснюють недержавні установи, громадські організації (об'єднання). Представники цих організацій увійшли до складу міжвідомчої робочої групи з питань реалізації Закону України «Про соціальні послуги», що створена при Мінпраці [7].

Мета дослідження полягає у здійсненні порівняльної характеристики механізму ліцензування та реєстрації суб'єктів надання соціальних послуг в європейських країнах для визначення оптимальної системи процесу ліцензування для України.

Слід зазначити, що соціальні послуги, незалежно від їх суб'єктів, повинні відповідати мінімальним стандартам безпеки та якості. Для гарантування цих мінімальних стандартів кожна держава упровадила режими ліцензування та реєстрації, що допомагають державі та місцевим органам влади отримувати поточну інформацію про діяльність незалежних суб'єктів надання соціальних послуг а також визначати відповідність вимогам та стандартам якості надання соціальних послуг [1, 23].

В Україні питання механізму ліцензування соціальних послуг є складною і, до речі, й досі не вирішеною проблемою, що охоплює інтереси кількох різновидів державних установ і незахищених категорій суспільства, які потребують певної соціальної допомоги. Законодавча база надання соціальних послуг окрім зазначеного закону, керується низкою підзаконних актів, хоча цього, на жаль, явно недостатньо для забезпечення повноцінного функціонування суб'єктів надання соціальних послуг. Відтак досить актуальним є питання про юридичну основу ліцензування в європейських країнах.

У Великобританії юридична база реєстрації організацій та фізичних осіб, які надають соціальні послуги, складається із Закону про охорону здоров'я та соціальну допомогу, Закону про стандарти соціальної допомоги, Закону про охорону дитинства, відповідних правил, наприклад Правил реєстрації, Правил реалізації стандартів соціальної допомоги та Правил надання соціальних послуг деяких категорій; відповідних інструкцій [2, 80].

У Болгарії до основних законодавчих актів, які регулюють механізм реєстрації суб'єктів надання соціальних послуг, відносять Закон про соціальну допомогу, положення та вимоги щодо реалізації Закону про охорону дитинства, Закон про соціальну допомогу.

Юридична основа надання соціальних послуг у Франції складається із Соціального та сімейного кодексу, котрий безпосередньо визначає які типи суб'єктів надання соціальної допомоги можуть отримати ліцензію та процедуру її отримання.

У Угорщині механізм ліцензування суб'єктів регулюється Законом про соціальне управління та соціальні послуги та постановами уряду.

Як показує аналіз перелічених юридичних актів, питання про те, які типи суб'єктів повинні підлягати ліцензуванню та реєстрації, вирішується по-різному у законодавствах різних країн.

Так, У Франції структури, визначені як соціальні та медико-соціальні установи, що забезпечують надання соціальних послуг для осіб похилого віку, інвалідів, дітей, молодих матерів, осіб у стресовому стані, надання соціальних послуг вдома різним категоріям населення, підлягають обов'язковому ліцензуванню.

Подібний підхід практикують в Угорщині та Люксембурзі, де статус суб'єкта соціальних послуг надається також на підставі ліцензії.

Для Великобританії характерним є те, що зареєстрованими суб'єктами є як фізичні особи, так і організації, які різняться за типом власності та можуть бути приватними або благодійними.

У Болгарії суб'єктами соціальних послуг виступають державні та муніципальні органи, фізичні та юридичні особи. Всі приватні суб'єкти надання соціальних послуг повинні значитися у Реєстрі АСД, який є виконавчим агентством Міністерства праці та соціальної політики. Місцеві муніципалітети та державні агентства реєстрації не підлягають. Як бачимо, для Болгарії характерним є те, що, на відміну від зазначених вище держав, де вимоги по реєстрації та ліцензуванню застосовуються як до державних так і до приватних

суб'єктів, режими реєстрації та ліцензування стосуються лише приватних суб'єктів. Це призводить до ситуації, за якої державні установи та місцеві муніципалітети мають привілейоване становище та простіший доступ до ринку продукування соціальних послуг.

В європейських країнах існує диференційований підхід щодо ліцензування певних типів соціальних послуг. Так, у Великобританії реєстрації підлягають лише такі різновиди послуг:

— будинки, де надають індивідуальну соціально-медичну допомогу;

— притулки для дорослих;

— дитячі будинки;

— школи, в яких один чи більше учнів живуть там понад 295 днів упродовж року;

— сімейні притулки;

— агенції, що надають соціальні послуги за місцем проживання;

— організації, які є аналогом будинків сестринського типу;

— незалежні організації, які забезпечують тимчасове утримання дітей у сім'ях (фостерні сім'ї);

— добровільні організації з усиновлення [2, 81].

У Болгарії закон визначає категорії послуг на рівні громад, які підлягають реєстрації.

В Угорщині реєстрації потребують так звані *базові соціальні послуг* та *спеціальні соціальні послуги*, які надають фізичні особи, а також недержавні та немуніципальні організації. До базових соціальних послуг відносять послуги, пов'язані з приготуванням їжі, допомогою по господарству, підтримкою сімей тощо. До спеціальних соціальних послуг відносять послуги, що надають у межах спеціалізованих інститутів.

Процедура подання заявки суб'єктами надання соціальних послуг також має свою специфіку в різних країнах.

У Великобританії існуючі суб'єкти зобов'язані повідомляти про ліцензування та реєстрацію Національну комісію стандартів з питань соціального забезпечення. Новий суб'єкт надання соціальних послуг повинен подати реєстраційну заявку у відповідний орган реєстрації. Заявник повідомляє потрібну інформацію про соціальні послуги, що надаватимуться, та сплачує визначену плату. Така заявка розглядається у встановлений законодавством термін. Після її розгляду видається сертифікат реєстрації. Слід зазначити, що реєструючий орган має право змінювати у будь-який час умови відно-

сно конкретної реєстрації та встановлювати додаткові умови. Також орган реєстрації може в будь-який час анулювати реєстраційне свідоцтво через певні обставини, визначені законом (засудження особи за вчинення злочину; засудження особи за злочин, пов'язаний зі створенням відповідної соціальної установи чи агентства; незаконні дії установи чи агентства, що суперечать статутним документам; інші дії, визначені законом) [2, 84].

У Франції процедура ліцензування здійснюється органом влади, до компетенції якого належить соціальна послуга. Залежно від компетенції ліцензії видаються представниками центральних органів влади, представниками місцевих органів влади. Заявка розглядається протягом шести місяців, та видається ліцензія строком на п'ятнадцять років з правом наступного її оновлення.

У Угорщині питанням ліцензування займається нотаріальна установа муніципалітету, на території якого надаватимуть соціальні послуги, або інший державний орган, визначений законодавством. Ліцензування діяльності з надання соціальних послуг, особам що займаються спеціалізованим соціальним забезпеченням, є комплексним і складається з двох етапів. Недержавні організації підлягають реєстрації в судових установах. Рішення приймається на підставі висновку компетентної організації про дотримання суб'єктом усіх вимог щодо надання якісних соціальних послуг.

Законодавство Болгарії вимагає попередньої реєстрації приватних суб'єктів надання соціальних послуг в Агентстві соціальної допомоги (далі АСД), створеному відповідно до Закону про соціальну допомогу, який визначає мінімальні критерії стандартів та якості надання послуг. АСД створено в межах Міністерства праці та соціальної політики та фінансується з його бюджету. Воно функціонує як незалежна організація в межах виконавчої влади і має регіональні представництва з питань соціальної допомоги. Агентство має базу даних щодо суб'єктів надання соціальних послуг на національному рівні, яка постійно поповнюється і оновлюється. Право надання соціальних послуг мають лише організації та фізичні особи, які відповідають реєстраційним вимогам і отримали сертифікат.

Висновки. Аналіз практики правового забезпечення розробки та впровадження механізмів ліцензування та реєстрації суб'єктів надання соціальних послуг в європейських країнах показав відсутність єдиного підходу до розроблення та реалізації таких механізмів. Відтак

постає необхідність розроблення й упровадження законодавчої бази з метою забезпечення ефективного механізму ліцензування та реєстрації суб'єктів для контролю якості надання соціальних послуг в Україні. Необхідно також привести українське соціальне законодавство у відповідність до міжнародних документів. А тому слід вдосконалювати закони «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про соціальні послуги», «Про самоврядування в Україні» тощо. Слід прискорити й процес затвердження Концепції реформування системи соціальних послуг та розробити план її реалізації. Також потрібно чітко визначити критерії ліцензування суб'єктів надання соціальних послуг. Тому одним із ключових завдань, які має вирішити держава, є розроблення й запровадження нових стандартів якості соціальних послуг, підтримка розвитку соціальних послуг на рівні громади, передача функцій з організації соціальних послуг у громаді органам місцевого самоврядування, впровадження механізму ліцензування суб'єктів надання соціальних послуг.

Министерство труда и социальной политики Украины планирует в ближайшее время внедрить в обязательном порядке процедуру лицензирования субъектов социальных услуг. В связи с этим целесообразно обратиться к позитивному опыту развитых европейских стран. В статье проведена сравнительная характеристика механизмов лицензирования и регистрации субъектов, которые оказывают социальные услуги в европейских странах, для определения оптимальной системы процесса лицензирования для Украины.

Ключевые слова: социальные услуги, субъекты, которые оказывают социальные услуги, лицензирование субъектов, социальные стандарты, качество социальных услуг, социальная помощь.

The Ministry of Work and Social Policy of Ukraine purposes to carry out social services subjects licensing procedure without fail in the nearest future. It is expedient to address with this aim to positive experience of developed European countries. Comparative characteristics of licensing mechanism and social services subjects registration in European countries for the defining of the most optimal system of licensing process for Ukraine is made in the article.

Key words: social services, social services subjects, subjects licensing, social standards, social services quality, social help.

Література

1. *Дімітрова Марієтта*. Порівняльний аналіз діючої законодавчої практики у сфері соціальних послуг // Соціальні послуги: Як побудувати українську модель на європейських підходах. ТАСІС Проект «Посилення регіональних соціальних служб в Україні». — К., 2006. — С. 9–49.
2. *Тофтисова-Матерон* Радость. Ліцензування суб'єктів надання соціальних послуг в європейських країнах // Соціальна політика і соціальна робота. — 2007 — № 1. — С. 77–92.
3. Нові підходи до забезпечення якості надання соціальних послуг: стандарти якості соціальних послуг (збірник проектів документів).
4. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. — К. : Центр навч. літ-ри 2004.
5. Теорії і методи соціальної роботи: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. — К. : Академ-видав, 2005. — 328 с.
6. *Лариса Сідельнік*. Як залучити громадські організації до надання соціальних послуг // Громадянське суспільство. — 2008. — № 2(4).
7. www.usif.kiev.ua

УДК 331.5

Н. О. Зезека,
здобувач

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуті питання державної політики зайнятості щодо надання послуг з працевлаштування, а також соціального захисту осіб з обмеженими можливостями за допомогою Державної служби зайнятості України.

Ключові слова: працевлаштування, Державна служба зайнятості, особи з обмеженими можливостями, безробітний.

Про соціальну зрілість будь-якого суспільства можна судити за його ставленням до трьох категорій громадян — дітей, людей похилого віку та інвалідів.